

Tarihî Metinlerde Dilbilim Çalışmaları için Yöntem Önerisi: Çerçeveleme

A Methodological Proposal for Linguistic Studies in Historical Texts: Framing

Yusuf GÖKKAPLAN

(Sorumlu Yazar-Corresponding Author)

Kapadokya Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri
Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Nevşehir,
Türkiye.

Department of Turkish Language and Literature,
Faculty of Humanities and Social Sciences,
Cappadocia University, Nevşehir, Türkiye.

yusuf.gokkaplan@kapadokya.edu.tr

Geliş Tarihi/Received 11.08.2025
Revizyon/Revision 06.10.2025
Kabul Tarihi/Accepted 27.10.2025
Yayın Tarihi/Publication Date 15.01.2026

Atıf

Gökkaplan, Y. (2026). Tarihî Metinlerde
Dilbilim Çalışmaları için Yöntem
Önerisi: Çerçeveleme. *Turcology
Research*, 85, 59-71.

Cite this article

Gökkaplan, Y. (2026). A Methodological
Proposal for Linguistic Studies in
Historical Texts: Framing. *Turcology
Research*, 85, 59-71.

The content of this journal is licensed under a
Creative Commons Attribution-Noncommercial
4.0 International License.

Öz

Bilgiye en kolay ulaşılacak bir alan olan dijital ortamlar, bilgiyi sunarken doğru veya yanlış süzgecine takılmamaktadır. Bu erişilebilirlik gerek doğru gerek yanlış tüm bilgileri okuyucuya veya kullanıcıya ulaştırmaktadır. Dijital ortamlardan elde edilen bilgilerin ilk öğretimden üniversite öğrencisine kadar birincil kaynak olarak kullanılması, bu yolla da ödev ve proje gibi yazılı materyallerle eğitim-öğretim içeriğine yansımaları önüne geçilmesi gereken bir sorun olarak görülmektedir. Bu ortamda oluşabilecek hataların önüne geçilebilmesi için dijital ortamdaki içeriklerin ve bilgilerin sunulmuş biçimlerinin dikkatli incelenmesi gerekmektedir.

Dijital ortama doğru aktarılması ve burada doğru anlaşılması gereken önemli konulardan biri de Türkçenin tarihî metinleridir. Söz konusu metinler sadece dil ve edebiyat bağlamında değil toplum ve kültür inşasında da son derece önemlidir. Türk dili, tarih boyunca yalnızca dilsel değil; aynı zamanda kültürel, ideolojik ve sosyolojik bir taşıyıcı da olmuştur. Bu nedenle bu metinlerin dijital ortamlarda daha doğru anlaşılabilmesi, yazılı amaçlarının ve içeriklerinin dijital ortamlara daha doğru aktarılabilmesi için doğru ve etkili yollar tercih edilmelidir. Bu yollardan bir tanesi de daha çok medya metinlerinin sunumunda ve algılanmasında kullanılan çerçeveleme kuramıdır. Çerçeveleme kuramı, insanların bilgiyi anlamak ve yorumlamak için kullandıkları zihinsel çerçeveleri ve kalıpları inceleyerek, iletişimin etkisini anlamaya odaklanan belirli bir konuyu veya olayı bir perspektiften sunarak, insanların algısını şekillendirmeye ve davranışlarını yönlendirmeye çalışır. Tarihî metinlerin de belirli düşünsel çerçeveler sunarak okuyucularına bilgi vererek daha doğru bir temel üzerine insan, toplum ve kültür inşası işlevi düşünüldüğünde çerçeveleme kuramıyla ele alınmasının mümkün olduğu söylenebilir. Ancak bu metinlerin dijital ortamdaki sunumları, çoğu zaman hatalı ya da eksik bilgiye dayalı çerçevelerle sınırlı kalmakta ve metinlerin anlam derinliği kaybolmaktadır. Dijital ortamda bir bilginin tanımlayıcısı olarak oluşturulan çerçeveler doğru bilgiyi öncelikle daha çok rağbet edilme kaygısıyla sunulmaktadır. Bu çalışmanın anlam derinliği olan çerçevelerin oluşturulmasına katkı sağlaması hedeflenmektedir.

Çalışmanın kapsamı Türk dili ve edebiyatı için büyük önem arz eden, kadim Türk kültürünün temel taşlarından sayılabilecek tarihî metinlerin çerçeve kuramı ile ele alınabileceği konusunu sınırlanmıştır. Orhon Yazıtları, Kutadgu Bilig ve Dede Korkut Hikâyeleri gibi temel eserlerin dijital mecralarda oluşturulmuş çerçeveleri ele alınacak, bu metinlerin internet ortamında sunulan farklı çerçeveleri tartışılacaktır. Sonuç olarak, tarihî metinlerin dijital platformlarda daha doğru ve çok katmanlı bir şekilde sunulabilmesi için çerçeveleme kuramının rehberliğinde yeniden yapılandırılması gerektiği savunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Çerçeveleme, tarihî metinler, dilbilim, Türk dili, Dede Korkut Hikâyeleri, Orhon Yazıtları

Abstract

Digital environments, which are among the most accessible sources of information, do not filter content based on its accuracy. As a result, both correct and incorrect information reach users equally. The use of information obtained from digital platforms as primary sources by students—from primary school to university—reflects directly in assignments and projects, raising concerns about the reliability of educational content. To prevent such issues, the way information is presented in digital media must be carefully examined. One crucial topic that must be accurately conveyed and understood in digital spaces is the historical texts of the Turkish language. These texts are not only valuable in terms of language and literature but also play a significant role in shaping society and culture. Throughout history, the Turkish language has served as a carrier of cultural, ideological, and sociological elements, not just linguistic ones. Therefore, these texts must be properly interpreted in digital formats, with their purposes and content accurately reflected. One effective method to achieve this is the framing theory, which is commonly used in presenting and perceiving media content. Framing theory focuses on how people interpret and respond to information by studying the mental frames and patterns used in communication. By presenting a topic from a specific perspective, it influences perception and behavior.

Considering that historical texts also construct human, societal, and cultural knowledge through specific intellectual frameworks, applying framing theory to these texts is a valid approach. However, digital representations of these works often rely on incorrect or incomplete frames, causing a loss of meaning and depth. In digital media, frames are often created with the goal of attracting attention rather than conveying accurate information. This study aims to contribute to the development of more meaningful and accurate frames for presenting historical texts.

The scope of the study is limited to examining historical texts that are essential to Turkish language and literature and foundational to ancient Turkish culture. Works such as the Orkhon Inscriptions, Kutadgu Bilig, and the Dede Korkut Kitabi will be analyzed through the lens of framing theory, comparing their representations across digital platforms. The study ultimately argues for a restructuring of these texts' digital presentations using framing theory to ensure accuracy and depth.

Keywords: Framing theory, historical texts, filology, Turkish language, Stories of Dede Korkut, Orkhon Inscriptions

Giriş

Türk dilinin yazılı geçmişi gerçekleştirilen son keşiflerle Nomgon Yazıtından hareketle MS 7. yüzyıla dayandırılmaktadır (Ekrem, 2023, s. 47). Yazı dilinin bu denli eski ve köklü olması, sözlü dili ve kültür geleneğini daha da eskiye götürebileceği gibi Türk dilinin ifade gücü, üretme kabiliyeti, sözcük zenginliği ve cümle kurgusundaki zenginliğin de açık bir göstergesi olarak yorumlanabilir. Bu güçlü özellik Türk dilini tarihin her döneminde görünür kılmış ve kıymetli eserlerin üretimine büyük katkı sağlamıştır. En belirgin bir şekilde Orhon Yazıtlarında görülebilecek ve güncel çalışmalarla daha da eski tarihlere dayandırılacak güçlü yazılı metinlerin varlığı Türk milletinin düşünce yapısının ve dünya görüşünün ifadesinde kullanılabilecek bir araç olduğunu açık bir şekilde göstermektedir. Gerek yazılı ve gerekse de sözlü olarak günümüze kadar ulaşabilen eserler gramer çalışmalarına ek olarak dil bilimi çalışmaları için de derin ve zengin bir kaynak olarak değerlendirilebilecektir.

Türk dilinin çağdaş metinleri üzerine yapılan gramer ve dilbilim çalışmaları son dönemlerde tarihî metinler üzerine de yapılmaktadır. Çağdaş kuram ve tekniklerin yaygınlaşmasıyla da bu tür incelemelerin yaygınlaşacağı düşünülmektedir. Genel çerçevesini dil bilgisi çalışmalarının oluşturduğu günümüz çalışmalarının metinlerin okunmasında ve anlaşılır hâle gelmesindeki katkısı çok büyüktür. Ses özellikleri, cümle yapısı ve anlam bilimi çerçevesinde yapılan bu çalışmalara son dönemlerde genellikle farklı disiplinlerde kullanılan dil bilimi çalışmaları da eklenmektedir. Dil bilimi ve ona bağlı dalların (gösterge bilim, edim bilim, toplum dil bilimi vs.) Türk dilinin tarihî metinleri için de kullanılabilir ve uygulanabilir bir forma dönüşmesi söz konusu eserlerin günümüz koşullarında daha da anlaşılır olması açısından büyük önem arz etmektedir. Son dönemlerde tarihî metinler üzerinde metin dilbilim ve metinlerarasılık gibi yapıdan ziyade metni önceleyen çalışmaların yapılması da anlaşılabilirlik noktasında önemli bir gelişme olarak değerlendirilebilecektir. Metindilbilim alanında Uzun (2011), Günay (2003), Ayata Şenöz (2005), Aşkın Balcı (2009) kuram özelinde kavramsal çerçevede yapılan müstakil çalışmalara, Somuncu'nun (2021) *Süheyl ü Nevbahâr'ın Metin Dilbilimsel Yapısı*, Uzun'un (1995) *Orhun Yazıtlarının Metindilbilimsel Yapısı*, Yaylagül'ün (2010) *Ebvâbî Şifâ Metin Dilbilimsel Bir İnceleme* gibi çalışmaları da tarihî metinler üzerinde yapılan çalışmalara örnek olarak gösterilebilecektir. Edebî eserlerin oluşturuldukları döneme, kültür ve topluma, yazara göre değerlendirilmesinde, ilgili döneme yön veren metinlerin kendisinden önce ve sonraki dönemlerde ortaya konan eserlerle bağlantılarının değerlendirilmesinde sık işlenen kuramlardan biri de metinlerarasılıktır. Aktulum'un (2007) *metinlerarası ilişkiler*, Zeynel ve Ayşe Kıran'ın (2000) *yazınsal okuma süreçleri* adlı eserleri bu konuda ortaya konan eserlerdendir. Türkçenin tarihî metinleri üzerinde yapılan metinlerarasılık çalışmalarına Eke (2013) tarafından hazırlanan bibliyografya denemesinden ulaşılabilir.

Bir eserin yazıldığı dönemin koşulları göz önüne alınarak anlam evreninin günümüz koşulları ile okunabilmesi ve anlamlandırılabilmesi eserlerin kalıcı olabilmesi ve gelecek kuşaklara aktarılması açısından da önemlidir. Bu bağlamda sadece eser değil; yazar, eser ve dönem gibi bir üçlemenin de dikkatle irdelenmesi gerekmektedir. Batı edebiyatının ürünlerinin bu bakış açısıyla incelenmesi ve dönüştürülmesi 21. yüzyıl x, y, z ve alfa kuşaklarının da bu eserlerden haberdar olabilmesini sağlamıştır. Çünkü bu eserler toplum inşasında ve toplumu bir arada tutan düşünce yapısının oluşmasında etkili birer unsur olarak değerlendirilmektedir.

Türk dilinin tarihî metinlerinin de disiplinler arası çağdaş kuram ve uygulama teknikleriyle ele alınması günümüzde dil, kültür ve toplum yapısının daha sağlam bir şekilde ilerleyebilmesinde etkili olacaktır. Bu eserlerin doğru bir çerçevede incelenmesi söz konusu etkinin daha net görülebilmesi ve anlaşılması açısından da önemli olacaktır. Tarihî metinlerin bu amaç doğrultusunda incelenebileceği yöntemlerden birinin de çerçeveleme kuramı olabileceği düşünülmektedir. Günümüzde daha çok medya metinlerinin doğru alımlanmasında karşımıza çıkan bir kuram olan çerçeve kuramı yirminci yüzyılın en etkili Amerikan sosyoloğu olarak kabul edilen sosyolog, sosyal psikolog ve yazar Erving Goffman ve matematikçi, bilgisayar bilimci ve "yapay zekâ" kavramının fikir babası olan Marvin Minsky gibi araştırmacılar tarafından geliştirilmiştir. Bu kuram doğrultusunda çerçeve, "etrafımızda olup bitenleri anlamamıza ve onlara müdahil olmamıza imkân tanıyan, toplumsal deneyimin pratik ve bilişsel düzeneği" (Goffman, 1991, s. 30) olarak tanımlanabilir. Doğru çizilecek olan bir çerçeve, bir durumu veya bir eseri tanımlama ve yorumlama biçimi kadar, süregiden eyleme katılma durumunu da yapılandırabilecektir.

Türk kültürü çok geniş coğrafyalarda, çok geniş ve uzun bir zamanı içine alan bir dönem ihtiva etmektedir. Bu dönem, Türk dili ve edebiyatının yazılı metinler aracılığıyla zenginleştiği, geliştiği ve farklı düşünsel çerçevelerle yoğrulduğu bir süreçtir. Bu çalışmada, bu dönemdeki Türkçe yazılı metinlerin genel olarak "çerçeveleme kuramı" (framing theory) bağlamında nasıl okunabileceği ve bu kuramsal yapının dijital çağa, özellikle internet ortamına nasıl uyarlanabileceği tartışılacaktır. Çalışma, kuramsal altyapının tarihî metinlerden alınan örnek analizlere ve dönemsel metinlerin bu kuram çerçevesinde incelenmesine dayanmaktadır.

Amaç

Bu çalışmanın amacı her şeyin hızlı bir şekilde dijitalleştiği teknoloji çağında tarihî metinlerin dijital ortamdaki görünürlüklerinin daha doğru bir çerçeve ile sunulmasına katkı sağlayabilecek bir yöntem önerisi sunmaktır. Bilginin kolay ulaşılabilir bir forma dönüşmesi, ulaşılan bilgilerin niteliğinin sorgulanmasını da beraberinde getirmektedir. Zamana meydan okuyarak birer baş yapıt hâline gelen tarihî metinlerin doğru bir çerçeve ile sunulması eserlerin dijital ortamdaki varlığının doğru görünümüne de katkı sağlayacaktır. Bu çalışma, daha çok medya metinleri için kullanılan çerçeveleme kuramının (framing theory) tarihî metinler üzerinde uygulanabileceğine dair bir öneri sunmak için hazırlanmıştır.

Kapsam

Çalışmanın kapsamı belirli tarihî metinler ile sınırlandırılmıştır. Türk dilinin uzun tarihi seyri dikkate alındığında her bir metnin ele alınması çalışmanın sınırlarını aşacağından bu tarihî metinler Orhon Yazıtları, Kutadgu Bilig, Dede Korkut Hikâyeleri ve bu eserlerin internet ortamından ve yapay zekâ (Chat GPT 4.0) üzerinden elde edilen verileri ile sınırlandırılmıştır. Bu eserlerin dijital ortamdaki ilk görünürlükleri ile üzerinde çalışma yapılmış basılı hâllerindeki çizilen çerçeveler karşılaştırılacaktır. Elde edilen veriler daha doğru bir çerçeve oluşturulması bağlamında değerlendirilecektir.

Yöntem

Bu çalışmada yöntem olarak genellikle medya metinlerinin algılanmasında kullanılan çerçeveleme kuramı kullanılacaktır. Tarihî metinlerin dijital ortamlara aktarılması, metinlerin dijital mecradaki görünümlerini değiştirebilmektedir. Değişen bu görünümün de söz konusu ortamda daha doğru yer alabilmesi ve daha doğru anlaşılabilmesi için çerçeveleme kuramı bir inceleme yöntemi olarak kullanılabilir. Söz konusu eserler yazıldıkları dönemde sadece edebiyat, sanat ve estetik kaygısı ile değerlendirilmemiştir. Bu eserler aynı zamanda toplumsal, kültürel ve sosyal düzen açısından da önem arz etmektedir. Tarihî metinlerin sosyal ve kültürel hayatta birer aktarım aracı olduğu düşünüldüğünde çerçeveleme kuramı ile ele alınabilmesi de mümkün görünmektedir. Çünkü her bir eserin vurgulamak ve aktarmak istediği mesajı vardır. Bu mesaj, eserin yazarı veya o eser üzerine daha sonra çalışan kişiler tarafından oluşturulur ve çerçevelenir. Sonuç olarak bir eser yazılı olsa da bir çerçeveye sahiptir. Bu çerçeveler, dijital ortamlara da aktarılabilir olduğundan veya dijital ortamlar için de yeni çerçeveler üretilebileceğinden kuramın bu doğrultuda işletilebilmesi de mümkündür.

Çerçeveleme kuramı, temelde bireylerin ya da toplumların olayları, kişileri veya olguları anlamlandırma biçimini belirleyen zihinsel yapıları ifade eder. Bu kuram, sosyal bilimlerin alanında bireylerin ya da toplumların olayları anlamlandırma ve bu olaylara yönelik tutumlarını belirleme biçimlerini inceler. Goffman (1974), çerçeve (frame) kavramını, bireylerin deneyimlerini yorumlamada kullandıkları yapılandırılmış bilgi şemaları olarak tanımlar. Goffmanla benzer düşüncelere sahip Entman'a (1993, s. 52) göre ise çerçeveleme, tarif edilen nesne için belirli bir sorun tanımı, nedensel yorumlama, etik olarak değerlendirme ve/veya davranış önerisini desteklemek için algılanmış bir gerçekliğin bazı unsurlarını seçmek ve onları bir iletişim metni içinde daha dikkat çekici yapmaktır. Söz konusu tanımlardan hareketle çerçevelemenin duygu, düşünce ve izlenimleri yönlendirerek belirli noktalara çekmeyi hedeflediği çıkarılabilir. Çerçeveleme kuramı sadece okuyucunun düşüncelerini yönlendirme noktasında değil bunun yanı sıra bir metin hakkında daha doğru bilgiye ulaşılmasını da sağlayabilir. Bu açıdan değerlendirildiğinde tarihî metinlerin dijital ortamlardaki ulaşılabilir formlarının daha doğru ve etkili bir biçimde yapılandırılmasında kuramın bir yöntem olarak kullanılması da olası görünmektedir.

Tarihî metinler için hazırlanacak bir çerçevenin en önemli noktalarından birinin doğru bilginin işlenmesi olduğu ifade edilebilir. Metin bağlamı bir değerlendirme yapıldığında bir çerçevenin başarılı veya başarısız olması içerdiği bilginin doğruluğu ile ölçülemez. Yani yanlış bir bilgi doğru bir çerçeve ile sunulabilir. Bu noktada çerçeveleme, gerçekliğin algılanma biçiminin belli bir sorun etrafında tanımlanmasını, neden sonuç yorumunu, ahlaki bir değerlendirmeyi ya da anlatılan şeye yönelik bir yaklaşım önerisini destekleyecek şekilde bazı yönlerini seçer ve onları bir iletişimsel metinde daha önemli hâle getirir (Entman, 1993, s. 51). Burada çerçeveleme temelde konunun seçimi ve önemi üzerine kurgulanabilir. Bu doğrultuda kurgulanacak doğru bir çerçeve, bilgiye erişimin kolay olduğu teknoloji çağında ulaşmak istenen bilginin ilk görünümünün daha doğru ve aslına uygun bir biçimde şekillendirilmesine de yardımcı olabilir. Özellikle de web arama motorlarının bilgiye ulaşmada başat kanal olduğu düşünülürse söz konusu çerçevenin doğru çizilmesinin önemi de anlaşılacaktır. İnternet üzerinden yapılan aramalarda son okuyucuya sunulan çerçeve genellikle popüler olan veya istatistiki olarak daha çok erişilen içeriklere dayandırılmaktadır. Bu noktada bilginin doğruluğu tartışılmaya açık bir vaziyettir. İnternet üzerinde bulunan her bilginin doğru olduğuna inanılması yapılan ödev, araştırma ve çalışmaların niteliğinin olumsuz bir biçimde etkilenmesine neden olmaktadır. Doğru kurgulanacak çerçevelerle daha doğru ve esere uygun yapılandırılacak çerçevelerin söz konusu metinlerin kalıcılığına da olumlu yönde katkı sunacağı düşünülmektedir.

Bulgular

Çerçeveleme Kuramı ve Tarihî Metinlerdeki Görünümleri

Çerçeveleme kuramının daha önce tarihî metinlere uygulanmış bir örneği bulunmamaktadır. Bu nedenle bu çalışma kapsamında yapılacak uygulama ve değerlendirmeler bir öneri olarak sunulacak ve daha detaylı çalışmaların yapılmasına da örnek olabilecektir. Bu bağlamda çerçeve kuramı ile tarihî metinler arasında kurulacak bağ önemlidir. Çerçeveleme teorisine sosyal bilimler ve insan bilimleri alanının her yerinde rastlanılmasına rağmen çerçevelerin bir metnin içine nasıl yerleştiklerini, nasıl kendilerini görünür hâle getirdiklerini ve çerçevelerin düşünmeyi nasıl etkilediklerini tam ve doğru bir biçimde gösteren genel bir tanımı hiçbir yerde bulunmamaktadır (Özarslan, 2007, s. 28). Özel bir tanımının olmaması kuramın kullanıldığı disiplinle anılmasını da beraberinde getirmiştir. Genellikle sosyoloji, psikoloji ve medya disiplinlerinde kullanılması kuramın daha çok bu alanlara uygun bir kuram olarak değerlendirilmesine neden olmuştur. Fakat hangi anlamda kullanılmış olursa olsun, çerçeveleme fikri bir iletişimsel metnin gücünü tanımlamak için tutarlı bir yol sunmaktadır. Çerçevelerin çözümlenmesi, bir yerden (örneğin konuşma, beyanat, haber veya roman) insan bilincine bir bilgi aktarılmasıyla (veya iletişikle) o insanın bilinci üzerinde nasıl bir etki yapıldığını doğru bir biçimde ortaya çıkarmaktadır (Özarslan, 2007, ss. 28-29). Bu nokta, tarihî metinlerin çerçeveleme kuramı ile ele alınabileceğinin göstergelerinden biridir. Çünkü bir metnin var olması söylenebilecek bir sözün olması, iletilecek bir mesajın olması ile izah edilebilir. Tarihî metinler, okuma ve gramer çalışmaları başta olmak üzere farklı açılardan detaylıca ele alınmıştır. Bu doğrultuda yapılan her çalışma beraberinde bir çerçeve ile sunulmuştur. Örneğin, Reşit Rahmeti Arat "Kutadgu Bilig" çevirisi ve incelemesinin ön sözünde esere dair detaylı çerçeveler sunarak okurlarına sunmuştur.

Türk toplumunun teşkilatı açısından olduğu gibi, fikir hayatı açısından da çok önemli bir devrin aynası olan Kutadgu Bilig'den, Türklük bilgisi alanına birçok yeni noktanın eklenmesi hususunda yararlanılacağından hiç şüphe etmiyorum. Yusuf Has Hacib'in bu eserinde, Türk dil ve edebiyatının dışında Türk toplumbilimi, Türk tarihi ve genellikle Türk kültür tarihiyle uğraşanlar da kendi alanlarını aydınlatacak birçok parlıltı bulacaktır. Bu eser Türklerin özellikle bugün üyesi oldukları kültür çevresine giriş devrini içeren bir zaman diliminde yazıldığı için onların dünya görüşünü, değer yargılarını ve karşılaştıkları sorunları hallediş tarzını ortaya koymak konusunda faydalı olabileceği gibi, temasta bulundukları kavimler açısından da yararlı olacaktır (Arat, 2006, s. 10).

Arat, burada genel olarak bir çerçeve çizmiş ve söz konusu eserin hangi yönleri ile hangi alanlar için kullanılabileceği konusunda öneri sunmuştur. Arat'ın çerçevesi ön söz kısmında yer aldığından eseri hiç bilmeyen ve ilk defa eline alan bir kimse için bilgi verici bir mahiyet taşımaktadır. Fakat burada yer alan bilgileri doğrudan internet veya sosyal ağ üzerinde bulmak pek mümkün değildir. Dijital ortamda oluşturulan içerik eserin genel özelliklerini aktarmaya yönelik olsa da çoğu zaman doğru çizginin dışında kalmaktadır. Eserlerin basılı veya elektronik kitap formları eserin genel çerçevesinin anlaşılmasında önemli derecede etkilidir. Yukarıda verilen alıntıdaki öne çıkarılan milletlerarası vurgusu, kültür çevresi vurgusu bir tür çerçeveleme tekniği olarak değerlendirilebilir.

Tarihî metinlerde çerçevenin içinde ne olması gerektiğinin belirlenmesi eserin doğru bağlamda, doğru kullanıcıya, doğru şekilde iletilmesini de sağlayacaktır. Birbirinden farklı görünümeler sunan çerçevelerin bilgi karmaşası yaratacağı düşünüldüğünde tarihî metinlerin çerçevelerinin belirli bir düzen ve standart içerisinde olması gerektiği de gözden kaçmamalıdır. Tarihî metinlerin çerçevelenebilmesi için ölçütleri belirlemek ancak metni merkeze almakla mümkün olabilecektir. Entman, medya bağlamında ele aldığı çerçevelemenin dört temel işlevini; bir sorun tanımlamak, nedensel yorumlar sunmak, ahlakî yargılarda bulunmak ve çözümler önermek (1993) şeklinde dört başlık altında tanımlar. Medya metinlerinin iletişim, bilgi aktarımı ve etkileşim için önemli bir kanal olduğu düşünülürse söz konusu işlevlerin bazı düzenlemelerle tarihî metinlerde de kullanılabileceği ifade edilebilir. Çerçeveleme kuramının bilinçli bir şekilde kullanıldığında medya metinlerinde okuyucuların, dinleyicilerin veya izleyicilerin algı ve düşüncelerini istenilen hedefe yönlendirebileceği ifade edilebilir. Tarihî metinlerin de dijital ortamlarda birer medya unsuru veya iletişim aracı olarak yer aldığı düşünüldüğünde çerçevelemenin bunların doğru anlaşılmasını sağlayarak eğitim, kültür ve sosyal düzen gibi konularda faydalı olabileceğini ifade etmek mümkündür. Bu noktada çerçeveleme kuramı üzerine çalışmaları olan başka bir araştırmacı Bateson'un (1972, ss. 187-188) görüşleri de dikkate değerdir. Bateson, insanların iletişim metotlarını ve davranışlarını anlamak için metaforlar ve çerçeveler gibi kavramları kullanmış, insanların deneyimlerini ve düşüncelerini belirli çerçeveler içinde açıkladığını belirtmiş, bu çerçevelerin de iletişim ve etkileşimdeki anlamı belirlediğini ifade etmiştir. Bateson (1972, ss. 187-188), bu çerçevelerin insanların algılarını ve davranışlarını nasıl şekillendirdiğini incelemiş ve sosyal etkileşimlerdeki rolünü vurgulamıştır. Bu görüş çerçevesinde deneyim ve düşüncelerin belirli bir çerçevede aktarılması tarihî metinlerdeki çerçevelerin doğru çizilmesine olanak sağlayabilecektir. Söz gelimi Orhon Yazıtlarında Bilge Kağan Yazıtı kuzey yüzü 8. satırda yazıtların ne amaçla yazıldığına dair bir ifade yer almaktadır.

"Türük begler bodun bunı eşidiñ Türük bodunug tirip il tutsıkınıñ bunta urtum yanılp ölsikiniñ yeme bunta urtum neñ neñ sabım erser beñgü taşka urtum anar körü bilin türük amtı bodun begler bödke körügme beglergü yañıltaçı siz" (Tekin, 2010, s. 46).

"Ey Türk beyleri ve halkı, bunu işitin! Türk halkının dirilip (nasıl) devlet sahibi olacağını buraya hâkkettim; yanılp (nasıl) öleceğini de buraya hâkkettim. (Söyleyecek) her ne sözüm (var) ise (bu) ebedî taşa hâkkettim. Ona bakarak (bu sözleri) öğrenin. (Ey) şimdiki Türk halkı (ve) beyleri, bu devirde (bana) tabi olan beyler, (sizler) mi yanılacak, hata edeceksiniz?" (Tekin, 2010, s. 47).

Yukarıdaki alıntıda net bir şekilde verilen çerçevede geleceğe yönelik bir öngörü yer almaktadır. Yanılıp yok olmak veya bir araya gelip devlet sahibi olmak için ne yapılması gerektiğine dair bilgilerin yer aldığı bir metinden söz edilmektedir. Bu bilgilerin yer aldığı kaynak Türk halkının öğrenmesine açık bir şekilde de taşlara yazılmıştır. Eserdeki bu çerçeve internet ortamında aynı kurgu ve vurgu ile yer almamaktadır.

Metnin içerisinde eserin neden yazıldığına ilişkin net bir açıklama ortaya konulmaktadır. Bu konu hakkında doğru bilgi sahibi olmak isteyen birinin eseri okuması en mantıklı seçenek olarak görülmektedir. Fakat bilgiye kolay yoldan ulaşmak istenildiğinde süreç tam olarak böyle işlememektedir. Yapay zekâya "Orhon Yazıtları ile ilgili google'a ve sana en çok hangi sorular soruldu?" komutu ile soru sorulduğunda sorular altı başlık altında aktarıldı. Verilen cevapların sıralamasının internet üzerinde aldıkları frekanslar ile doğru orantılı olduğu gözlemlendi. Alınan cevaplar ise;

1. Orhon Yazıtları nedir?
2. Kim yazdı?
3. Ne zaman ve nerede bulundu? Yazıtlar ne anlatıyor?
4. Niçin "Bengü Taşlar" denir?
5. Kaç adet ve hangi yazıtlar?
6. Orhon Alfabesi nedir?
7. Bulunduğu yer bugün neresi?

şeklinde oldu (2025, Temmuz 14). Bunlara ek olarak, "Orhon Yazıtları nedir?, Kim yazdı?, Ne zaman bulundu ve çözüldü?, Ne anlatıyor?, Kaç tane? Hangileri?, Orhon alfabesi nedir?, Nerede bulunuyor?" soruları da gündemdeki en popüler sorular olarak önerildi. Sorulan sorular eserin genel bir çerçevesini çizmekte ve çizilebilecek bir çerçevenin sınırlarını da göstermektedir. Burada çizilebilecek olan çerçevenin Entman'ın (1993) çerçevelemenin dört ayakta oluştuğu görüşünden hareketle iletişimci, metin, izleyici, kültür ya da toplum kavramları merkezinde şekillenebileceği ifade edilebilir. Ona göre, medyada bir olay sunulurken kullanılan dil, semboller, görseller ve diğer unsurlar aracılığıyla belirli bir çerçeve oluşturulur ve bu çerçeve, izleyicilerin olayı nasıl yorumlayacaklarını belirler. Aşağıda Şekil 1.'de arama motorları aracılığı ile sunulan sonuçlara bakıldığında sorulan soruların ve bu doğrultuda hazırlanan cevabın yapay zekâ ile kısmen örtüştüğü görülebilecektir. Bu durum, yapay zekânın veya arama motorlarının ortak bir dil ve sunum tekniği ile benzer bir alt yapıyı okuyucuya sunduklarının da başka bir göstergesi olarak yorumlanabilir. Bu çerçevede sunulan ortak cevabın eserin gerçek amacına ve içeriğine bağlılığı, gerçeği yansıtıp yansıtmadığı ise ikincil planda kalmaktadır.

Şekil 1.

Orhon Yazıtları arama sonucu

The screenshot shows a Google search interface. The search bar contains the text "orhon abideleri". Below the search bar, there are tabs for "Tümü", "Görseller", "Videolar", "Haberler", "Yer siteleri", "Kitaplar", "Web", and "Daha fazla". The "Tümü" tab is selected. The search results are displayed below the tabs. The first result is from Wikipedia, titled "Orhun Yazıtları", with a URL "https://tr.wikipedia.org/wiki/Orhun_Yazıtları". The snippet mentions "Yollig Tigin aynı zamanda Bilge Kağan'ın oğludur. Yazıtlarda bu abidelerin sonsuzluğa kadar kalması temennisi ile 'Bengü Taşlar' denmiştir. Yazıtlar, 1899 ... Çoyr Yazıtı · Kül Tigin Yazıtı · Bilge Kağan Yazıtı · Vilhelm Thomsen". Below the Wikipedia result, there is a section titled "Diğer sorular" (Other questions) with four questions and their corresponding answers: "Orhun Abideleri kim tarafından yazılmıştır?", "Orhun Abideleri nedir kısaca özet?", "Orhun yazıtlarının özellikleri nelerdir?", and "Orhun Kitabeleri ne anlatır?". To the right of the search results, there is a section titled "Orhun Yazıtları" with a grid of images showing various inscriptions and a brief description: "Orhun Yazıtları, Göktürk Yazıtları ya da Köktürk Yazıtları, Eski Türkçe olan, Türklerin bilinen ilk alfabesi olan Orhun alfabesi ile II. Köktürk Kağanlığı döneminde Göktürkler tarafından yazılmış yapıtlardır. Birçok kişi ilk Türkçe yapıt olarak bilse de ilk Türkçe yapıt Çoyr Yazıttır. [Vikipedi](#)".

Tarihî metinlere dair bilgi ve içeriklerin sosyal ağ üzerinde yer alması geniş kitlelere ulaşımı kolaylaştıran pozitif bir özellik olarak değerlendirilebilir. Kolay ulaşılan ve tekrar sosyal medyaya aktarılan her bilgi doğru veya yanlış fark etmeksizin esere dair bir çerçeve oluşturmaktadır. Bu bağlamda, Orhon Yazıtları ile ilgili Wikipedia üzerinden verilen ve karşılaşılan ilk bilginin aynı zamanda çizilen ilk çerçeve olduğu da söylenebilir. Bu çerçevenin ilk cümlesi olan “Yollug Tigin aynı zamanda Bilge Kağan’ın oğludur.” ifadesi tartışmaya ve açıklanmaya muhtaç yanlış bir bilgi olarak karşımıza çıkmaktadır. Yollug Tigin’in Bilge Kağan ve Kül Tigin’in yeğeni olduğu bilinmektedir (Kaçalın, 2007, s. 391). Yine aynı şekilde ChatGPT 4.0’a “Orhon Yazıtlarını kim yazdı?” sorusu sorulduğunda “Bu iki yazıt, Bilge Kağan’ın oğlu ve dönemin bilgini olan Yolluğ Tigin tarafından yazılmıştır.” (2025, Temmuz 14) şeklinde net bir cevap alınmıştır. Çünkü burada verilen bilgilere dayalı oluşturulan çerçeveler farklı kaynaklardan alınmış ve doğruluğu ya da çelişkileri dikkate alınmamıştır. Buradaki en doğru bilgi ise eserin içerisinde Kül Tigin Güney-Doğu Yüzü’nde açıkça belirtilmiştir:

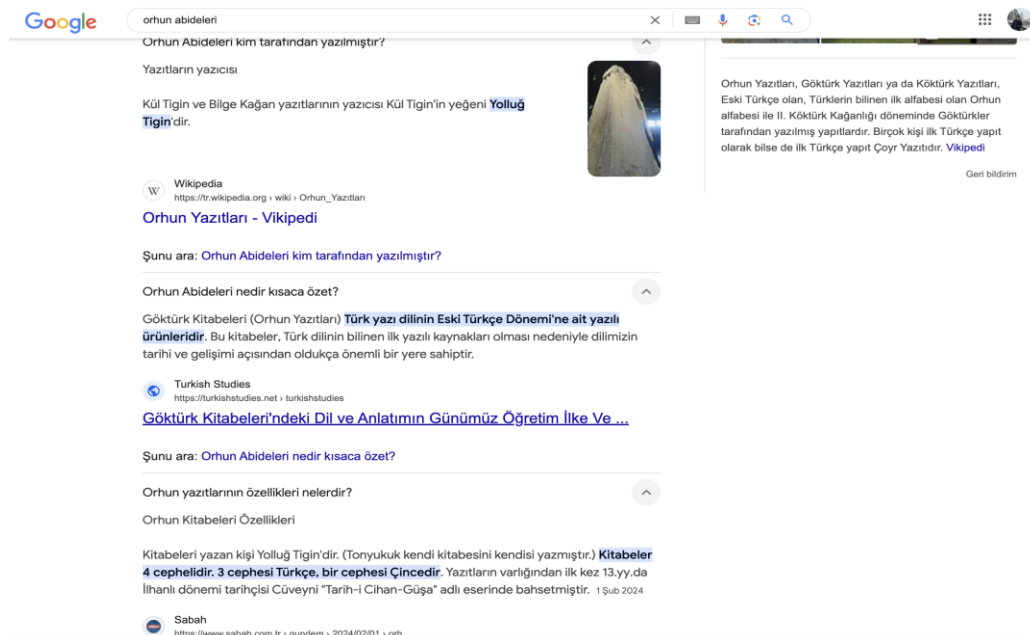
“...bunça bitig bitigme kül tigin atısı yollug tigin bitidim yigirmi kün olurup bu taşka bu tamka koop yollug tigin bitidim ıgar oglanıñızda taygunuñızda yeğdi igidür ertigiz uça bardıgız teñride tirigdekiçe...” (Tekin, 2010, s. 40).

“Bunca yazıyı yazan: Kül Tigin’in yeğeni Yollug Tigin, (ben) yazdım. Yirmi gün oturup bu taş, bu duvara hep Yollug Tigin, (ben) yazdım. (Halkınızı) değerli evladınızdan, tay (gibi) oğullarınızdan daha iyi besliyor idiniz. Uçup gittiniz. Gök(lerde de) hayattaki gibi (olasınız).” (Tekin, 2010, s. 41).

Alıntılanan metinde de görüldüğü gibi yazıtları kimin yazdığı net bir biçimde ifade edilmiştir. Tam okuması yapılmış, içeriği konusunda büyük oranda uzlaşım sağlanmış bir metnin dijital ortamdaki çerçevesinin yanlış olması, beraberinde alışlagelcek büyük yanlışların görülmesine de zemin hazırlamaktadır. Burada metnin çerçevelerinin olması gerekenden ne kadar uzak olduğu da görülmektedir. Çizilen çerçevenin metnin ana çizgisi ve içeriğinden uzak olması söz konusu eserlerin dijital versiyonlarının olmaması veya söz konusu eserlere ait bilgilerin verildiği özet kısımlarının henüz sosyal ve dijital ortama doğru aktarılamamış olması ile ifade edilebilir. Burada verilen bilginin yanlış olması daha önce de ifade edildiği gibi çerçevenin başarısızlığı ile ifade edilemez. Tam aksine burada yanlış bir bilginin başarılı bir şekilde çerçevelendiği görülmektedir. Bu nedenle sıralaması ve verildiği kaynak her ne olursa olsun çerçevelemenin sınırları ve geçerliliği net bir şekilde görülebilir ama bilgi doğru değildir. Orhon Yazıtlarının Türk dili, edebiyatı ve tarihine az veya çok ilgi duyan herkesin bildiği bir eser olduğu göz önüne alındığında bir wiki yazarı veya yapay zekâ tarafından yapılan kısa bir tanımlamanın ne denli hatalı olabileceği görülmektedir. Bu doğrultuda üzerinde durulması gereken başka bir konu da bu bilgilerin nereden ve nasıl alındığı, dijital ortamda nasıl servis edildiğidir.

Şekil 2.

Orhon Yazıtları arama sonucu

Şekil 2’de, bir önceki görselde yer alan Yollug Tigin’in Bilge Kağan’ın oğlu olduğu bilgisi yer almamaktadır. Aynı arama sonucunda birbiri ile örtüşmeyen ifadelerin bir arada hatta hemen birbiri arkasına verilmesi ise internet girdilerine göre oluşturulan çerçevelerin tutarsız ve yanlış olduğunu göstermektedir. İnternet ortamındaki bilgiler veya yapay zekânın getirdiği sonuçlar konum ve IP bilgilerinden hareketle de oluşturulabilmektedir. Yani yaşanan coğrafya ve kültür de getirilecek cevabın içerisinde gömülü olmaktadır. Bu nedenle elde edilen bilgilerin hangi sosyo-kültürel bağlamda oluşturulduğu da dikkate değer başka bir konudur. Çünkü burada söz konusu edilen eserler yalnızca edebî bir çizgide ele alınmamalıdır. Arama motorlarında en sık sorulan sorular çerçevesinde bir değerlendirme yapıldığında soruların eserin derinliği ve kusursuz retoriği karşısında çok yüzeysel kaldığı görülmektedir. Arama sonucunda karşılaşılan sorular ve cevaplar elbette bazı istatistiki veriler referans alınarak oluşturulmaktadır. Kullanıcıların sorduğu sorular ve bu sorulara bulduğu cevaplar söz konusu sayfaların sık ziyaret edildiğini ve frekans yoğunluğunu göstermektedir. Özellikle hazır bilginin rağbet gördüğü, ulaşılabilirliğin niteliğin önüne geçtiği teknoloji çağında, dijital ortamlarda yanlış aktarılan veya kurgulanan eserlerin yeniden yapılandırılmasında çerçeveleme kuramı kullanılabilir.

Çerçeveler bir olay, nesne ve durum karşısındaki ilk algının oluşmasında da önemli bir rol üstlenmektedir. Bu bağlamda çerçevelerin algı ve algının yönetimi sürecindeki önemli ve anlamlı psikolojik etkileri de üzerinde durulan ve tartışılan önemli bir konu olarak dikkat çekmektedir. Çerçevelerin sosyal etkileşimdeki rolü Goffman tarafından da ele alınmıştır. Goffman (1974, ss. 21-22), gerçekliğin oluşturulması sürecinde “birincil çerçeveler” tanımlamasını yaparak bunları sosyal bir şekilde inşa edilmiş kavramlar olarak açıklamaktadır. Sosyal olarak inşa edilen çerçeveler, doğal ve sosyal olmak üzere ikiye ayrılmaktadır ve doğal çerçeveler, olayların yorumlanması sırasında doğal olarak ortaya çıkan çerçeveler; sosyal çerçeveler ise doğal çerçevelerin üzerine bilinçli olarak inşa edilen çerçevelerdir. Her iki çerçeve de birbiriyle etkileşim hâlinindedir ve bireylerin olayları yorumlamasında belirleyici rol oynar ve bu sayede de bireylerin yorumları daha geniş sosyal bağlamlarda anlaşılabilir (Goffman, 1974, ss. 21-22). Bu sürecin tarihî metinler açısından değerlendirilmesi de mümkündür. Özellikle de toplumsal değer yargılarının, sosyal ve kültürel hayatın, ulus bilincinin vurgulandığı eserlerin çerçeveleri, eserleri okuyan bir kişide doğal olarak oluşurken bu eserler hakkında bilgi almak isteyen kimselerin kısa yoldan elde ettiği bilgiler sosyal çerçeveler olarak değerlendirilebilir. Burada önemli ve dikkate değer durum her iki çerçevenin de birbiri ile iletişim hâlinde olmasıdır ki tarihî metinlerin internet ortamında yer alan yani sonradan oluşturulan sosyal çerçevelerinde bu durum pek olası değildir. Doğal çerçeve ile sosyal çerçevenin birbirinden farklı olması, sosyal çevrenin erişilebilirlik avantajının olması doğal çerçevenin göz ardı edilmesini sağlayabilir. Bu durumda oluşan sosyal çerçeve, doğal çerçevenin önüne geçerek yanlış bir algının ve bilginin yayılmasına da neden olabilir.

Tarihî metinlerin sadece edebî veya sanatsal kaygılarla üretilmediğini, yazıldıkları dönemde birer manifesto veya iletişim aracı olarak da değerlendirilebileceğini düşündüğümüzde söz konusu eserlerin birer iletişim aracı olarak da değerlendirilebileceği görülecektir. Bu durumda eserlerin yazarları bir duyguyu, düşünceyi, felsefeyi ve dünya görüşünü iletmek için de eserler meydana getirmişlerdir. Bir şeyler iletmeye gayesiyle hareket eden kimseler gerek farkında olarak gerekse de farkında olmayarak çerçeveler oluştururlar; bu doğrultuda metinlerde belirli anahtar sözcükler, söz öbekleri, klişe imgeler ve bilgi kaynakları aracılığıyla bazı düşünce ve yargılar tematik olarak güçlendirilebilir. Bunun sonucunda bu bilgiye ulaşan kişiler, metinlerde kurulan çerçeveleri kendi kişisel çerçevelerine göre yorumlarlar. Kişiselliğin aksine ‘toplum’ ya da ‘kültür’ ise çoğunluğa dayalı çerçevelerden oluşur (Entman 1993, ss. 52-53). Genel olarak bu süreç bir olay veya durumun belirli yönlerinin ek bilgi ve ifadelerle genişletilmesi veya daha fazla bilgi eklenmesi şeklinde olabileceği gibi söz konusu olay veya durumun dikkat çekmeyen bir unsur hâline gelmesi için ayrıntı düzeyinin düşük tutularak önemsizleştirilmesiyle de ifade edilebilir (Entman, 1991. s. 41).

Çerçevenin hangi bağlamlarda hangi koşulların dikkate alınarak üretildiği de önemlidir. Burada üzerinde dikkatle durulması gereken asıl konu tarihî metinlerin yazarları tarafından zaten bir çerçeve ile sunulduğudur. Günümüzdeki sorun ise eserlerin yeni çerçevelerinin eserin sahibinin çerçevesi ile uyumsuzluğudur. Yani doğal olanla sosyal olanın uyumsuzluğudur. Çerçevelerin nasıl oluştuğunun ele alınması günümüzdeki sorunun çözümüne de yardımcı olacaktır. Entman’a (1993, s. 53) göre çerçeveler dört yerde ortaya çıkar: Birincisi; kaynak bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde çerçeveyi üretir. İkincisi; belli anahtar kelimelerin, beylik lafların, klişeleşmiş imajların, bilgi kaynaklarının, bilgi veya hüküm kümeleriyle tematik destek sağlayan cümlelerin varlığı ya da yokluğuyla çerçeveler kendini metinde gösterir. Üçüncü olarak; kaynaktan gelen çerçevelerin yorumlanması izleyicilerin kendi çerçeveleri tarafından yönlendirilir. Son olarak toplumun kültürü büyük ölçüde ortak harekete geçen çerçeveler deposudur. Tarihî metinler bu görüş çerçevesinde ele alındığında dört unsurun her birine dair bir çerçevenin üretilebileceği de görülecektir. Bu tür çerçevelere *Dede Korkut Hikâyelerinde* rastlamak mümkündür. *Dede Korkut Hikâyeleri*’nde Deli Dumrul’un, Bamsı Beyrek’in, Dede Korkut’un söylemleri bu bağlamda ele alınabilir ve birer çerçeve olarak değerlendirilebilir. Deli Dumrul’da “*nece cahiller seni gökde arar yerde ister...*” (Özçelik, 2016, s. 324) “...çok müminler seni gökte arar yerde ister, sen müminlerin kalbindesin...” cümlesi beylik ve klişe bir ifade gibi görünse de İslamiyet algısının

çerçevesini çizmektedir. Yine aynı durum Azrail ile diyalogunda “*Ya pes cān veren cān alan Allāh Te’āla midur? Belī olur, dedi. Dōndi ‘Azrāyile: Ya pes sen ne eylemeklü kadasın? Sen aradan çıkğıl...*” (Özçelik, 2016, s. 324) “... bu emri veren Tanrı ise sen aradan çık...” , cümlesinde, “*Yā Kādir Allāh! Birliğüñ, varlığıñ hakkıyçün ‘Azrāyili menüm gözüme göstergil...*” (Özçelik, 2016, s. 320) “... Tanrım varlığının birliğinin hakkı için Azrail’i benim gözüme göster...” ifadelerinde de görülmektedir (Ergin, 2007, s.112). Burada çizilen çerçeve İslamiyet’e geçiş sürecindeki inançların kabulü ile ifade edilebilir. Boğaç Han hikâyesinde çocukları olmadığı için isyan etmek yerine aç doyurmak, çıplak giydirmek, şölen düzenlemek gibi sosyal bağlamda bir eksiklik olduğunu fark etmenin ve bu doğrultuda hareket etmenin çerçevesi çizilmektedir (Ergin, 2007). Burada dikkat edilmesi gereken konu nelerin çerçeveye dâhil edilmesi gerektiğidir. Entman (1993, s. 52) çerçeveleme sürecinde, ‘seçim’ ve ‘önem’ kavramlarını öne çıkarmaktadır. Çerçeveler; algılanan gerçekliğin bazı yönlerinin iletişim metni içerisinde seçilip bunlara daha fazla önem verilmesi, belirli bir sorunun tanımlanması, nedensel ilişkilerin yorumlanması, ahlakî değerlendirme ve/veya önerilerde bulunulmasını içermektedir. Eserin genelinde çizilen çerçeveler bu şekilde ele alınabilecekken eserin dijital ortamdaki görüntüsü ise bu çerçeve çizgisini ifade edebilmek için yetersiz kalmaktadır. *Dede Korkut Hikâyeleri*, Türk dili, edebiyatı, tarihi ve kültürü için son derece önemli bilgilerin yer aldığı kıymetli bir eserdir. Buna karşın sosyal ağ ortamında, internet sayfalarında ve yapay zekâ cevaplarında oluşturulan çerçeveler oldukça yüzeysel kalmaktadır. Bu durum -daha önce bahsedilen eserlerde de olduğu gibi- eserin gerçek değerinin anlaşılmamasına ve genç kuşağın eser hakkında yetersiz veya yanlış bilgi sahibi olmasına da sebep olabilecektir.

Şekil 3.
Dede Korkut Hikayeleri arama sonucu

Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

https://www.iskulturbankasi.com.tr/de-korkut-hikayeleri-kitabi... :

Dede Korkut Hikâyeleri – Kitab-ı Dedem Korkut

Dede Korkut (tahmini olarak 9-11. yüzyıl): Oğuzların Bayat boyundan, yarı efsanevi bir bilge ve kendi adını taşıyan destansı hikâyelerin anlatıcısıdır.

5,0 ★★★★★ (200) • ₺61,50

Wikipedia

https://tr.wikipedia.org/wiki/Dede_Korkut_Kitabı :

Dede Korkut Kitabı

Hikâyeler - Dirse Han Oğlu Boğaç Han - Salur Kazan'ın Evi Yağmalanması - Kam Büre Bey Oğlu Bamsı Beyrek - Kazan Bey Oğlu Uruz'un Tutsak Olması - Duha Koca Oğlu Deli ...

Diğer sorular :

Dede Korkut 12 hikâyesi nelerdir?

Dede Korkut hikâyeleri nelerdir?

Dede Korkut Hikâyeleri kime ait?

Dede Korkut Masallarının isimleri nelerdir?

Hakkında

5/5Türkiye İş B...

5/5Kitapyurdur.c...

4,8/5Amazon.co...

Dede Korkut Kitabı, Oğuz Türklerinin bilinen en eski epik destansı hikâyeleridir. Hikâyeler, göçebe Türk halklarının sosyal yaşam tarzları ve İslam öncesi inançları için önemli olan ahlak ve değerleri taşır. [Vikipedi](#)

Özgün dil: Eski Anadolu Türkçesi

Türler: Epik Şiir, Kurgu

Yazarlar: Anonim; (Hikâyelerdeki anlatıcı ozan: Korkut Ata)

Dil: Oğuz Türkçesi

Konu: Oğuz Türklerinin yaşamı

Tam metin: Vikikaynak'ta Dede Korkut Hikâyeleri

Geri bildirim

Şimdi oku

Ödünç al

Kitaplıkta bul

Daha önce okundu mu?

Okuma listesi

Kitaplıkta bul

WorldCat sitesinde ara

Ara

Şekil 3'te yer alan ifadelerde de görülebileceği gibi yüzeysel tanımlar yüzeysel bilgilerin yer almasına yol açmaktadır. Eser hakkında Fuad Köprülü'nün "Türk edebiyatını terazinin bir kefesine koysanız diğer kefeye de Dede Korkut'u koysanız, Dede Korkut ağır basar." ve Muharrem Ergin'in Dede Korkut Kitabı'nın ön sözünde "Türk dilinin en güzel eserlerinden biri belki de birincisi, Türk kültürünün temel eserlerinden biri belki de birincisi" (Ergin, 1969, s. X, Altınkaynak, 2022, s. 98) söylemleri aslında eserin çerçevesinin daha net anlaşılabilmesini sağlamaktadır. Böylelikle sadece tarihî bir metin değil bir ulusun kültürünün de önemli köşe taşlarından biri olarak değerlendirmek de mümkün olacaktır. Fakat arama sonuçlarında çizilen çerçeveler bu çizgiden uzak kalmaktadır.

Türk Dilinde Çerçeveleme Örnekleri

Türk kültüründe sözlü gelenek ve bu geleneğe ilişkin dil ve edebiyat ürünleri sosyal birer işlev üstlenmektedir ve bu yönüyle de büyük önem arz etmektedir. Söz gelimi, devlet ve toplum düzenini sağlamak, sosyal ilişkileri düzenlemek için kanun hükmünde olan törelerin sözlü olarak toplumda yer alması, toplumu düzenleyen bir çerçeve örneği sayılabilecektir. Bu bağlamda İslamiyet öncesi dönemden itibaren sözlü gelenekte bulunan çerçeveleme unsurlarının yazılı edebiyata da taşındığı ifade edilebilir. Özellikle Eski Türkçe, Karahanlı Türkçesi ve Eski Anadolu Türkçesi dönemlerine ait metinlerde bu unsurlar belirgin şekilde görülür. Bu çerçeveleme örnekleri ana hatlarıyla aşağıdaki örnekler üzerinden ifade edilebilir. Aşağıda verilen örnekler genel bir çerçeve ile sunulmuş ve detaya inilmemiştir.

Orhon Yazıtları'nda Bilge Kağan'ın söylemlerinde "biz" ve "onlar" ayrımı belirgin bir çerçeveleme olarak dikkat çeker. Bu bir

"çerçeveleme" stratejisidir: Türk milleti akıllı, erdemli ve savaşçı; diğer toplumlar ise dağınık ve düşmandır (Tekin, 1994, s. 56).

Orhon Yazıtları'nda Bilge Kağan'ın söylemlerinde özellikle Türk halkının "birlik" içinde hareket etmesi gerektiği, kağana olan bağlılık ve aklın rehberliği vurgulanarak çerçevelenir. Bu bağlamda Bilge Kağan'ın şu sözleri bir çerçeve örneği olarak dikkat çeker:

"... türük oguz begleri bodun eşid üze teñri basmasar asra yer telinmeser türük bodun ilinin törügin kem artatı udaçı erti..." (Tekin, 2010, s. 56).

"(Ey) Türk Oğuz beyleri (ve) halkı, işitin! Üstte gök çökmedikçe, attı yer delinmedikçe, Türk halkı devletini ve yasalarını kim yıkıp bozabilirdi!" (Tekin, 2010, s. 57).

Buradaki ifade hem halkın hem de yöneticinin rollerini net şekilde çizerek toplumsal bir çerçeve sunar. Sonuç olarak halk ve yönetici bir hata yapmazsa kıyamete değin töreye ve ile herhangi bir zarar gelmeyecektir. Burada çizilen çerçeve iyi bir yöneticinin ve halkın bir, beraber olması gerektiğidir.

Benzer bir şekilde Yusuf Has Hacib'in "Kutadgu Bilig" adlı eserinde ideal yönetici tipi anlatılırken, "adalet" ve "bilgelik" temaları sürekli ön plana çıkarılır. Bu vurgularla okuyucunun bakış açısı yönlendirilir, özdeş kurma mekanizması işletilir (Dankoff, 1983, s. 112).

*tetiğ bolsa malğa mungağmaz bolur
bilig bilse işte yangılmaz bolur*

*İnsan zeki olursa asla mala muhtaç olmaz;
bilgili olursa asla işinde yanılmaz* (Arat, 2006, s. 470)

Buradaki alıntıda bilge olma durumu okuyucuya doğrudan bir telkin olarak yöneltilir. Burada telkin ile özdeşleşen kimsenin hangi faydalara ulaşacağını da çerçevesi net olarak çizilmektedir.

Yusuf Has Hacib, çerçeveleme stratejilerini alegorik karakterlerle uygular. Kutadgu Bilig'de dört temel karakter birer gösterge olarak yer alır. Temsil ettikleri değerler birer değer olarak çerçevelenir. Eserdeki Kün Togdı, Ay Toldı, Ögdülmüş, Odgurmış karakterleri alegorik birer temsildir. Bu alegoriler, toplumsal değerleri soyutlamalar yoluyla somutlaştırır ve okuyucuya ahlakî bir görüş kazandırmak için çerçeve işlevi görür.

*bu ay toldı aydı maŋa berk kişen
bu bir kaç neng ol kör bireyin nişan*

*Ay-Toldı dedi ki: Benim için bağ ve köstek olacak
birkaç şey vardır; bak, onları belirtiyim.)*

*mini bulğuçı kılkı alçaq kerek
köngül qodqı til sözde yumşak kerek*

*Beni bulan kişi mütevazi doğalı,
alçaq gönüllü ve tatlı dilli olmalı* (Arat, 2006, s. 203)

Yukarıdaki alıntılarda mutluluk için nelerin gerekli olduğu temsiller ile ifade edilmiştir. Burada mutluluk gibi soyut bir kavram somut bir çerçeve ile aktarılırken mutluluğun nasıl elde edileceğine dair de bir çerçeve sunulmaktadır. Burada çizilen çerçevede yer verilen alegorik karakterin mutluluğu bulacak kişiler için çizdiği çerçeve de önemlidir. Mütevazi doğalı, alçaq gönüllü, tatlı dilli kimselerin mutlu olabileceğinin çerçevesi çizilir.

Dede Korkut Hikâyeleri de çerçeveleme teorisi ile ele alınabilecek zengin bir metindir. Bu metinlerde "alp" ve "eren" kavramlarının çerçevelenmesi çok belirgindir. Alp, fiziksel gücü; eren, ruhanî gücü temsil eder. Bu ikilik, toplumun ideal birey algısını şekillendirir:

*Yücelerden yücesin,
kimse bilmez nécesin.
Görklü Tañrı,
néce cāhiller seni gökde arar, yerde ister.
Sen qōd mü 'minler göñlindesin.
Dāyim tūran Cebbār Tañrı!
Bāqī kalan Settār Tañrı,
Menūm cānumı alur olsañ sen alğıl
'Azrāyile almağa qomağıl, (Özçelik, 2016, s. 329).*

“Yücelerden yücesin / Kimse bilmez nicesin / Güzel Tanrı / Nice cahiller seni gökte arar yerde ister / Sen bizzat müminlerin gönlündesin / Daim duran cebbar Tanrı / Baki kalan settar Tanrı / Benim canımı alacaksan sen al / Azrail’e almağa bırakma.” (Ergin, 2007, ss. 116-117).

Örnekteki hikâyenin kahramanı olan Deli Dumrul bahadır ve yiğit bir karakter olarak dikkat çeker fakat ilahî kudreti anlayabilecek bir düşüncesi vardır. Bu durum, ideal bireyin net bir çerçevesini de çizmektedir. Tanrı buyruğu karşısında yiğitliğin fayda etmeyeceğini anladığında sarf edilen sözler ve söylem eren karakterinin özelliklerini yansıtır. Burada çerçevesi çizilen karakterin değerlerine olan bağlılığı da dikkat çeken başka bir yöndür. Tanrı’ya olan inancında hiçbir şüphe bulunmayan karakterin meleğe olan inancındaki zayıflık da eserin İslam dinine geçiş aşamasının başka bir göstergesi olarak da yorumlanabilecektir.

Deli Dumrul’un bir karakter olarak sinemaya uyarlandığı örneklerde Deli Dumrul, aşkı uğruna Azrail ve deniz korsanlarına karşı mücadele eder. Bir diğer filmde ise Deli Dumrul’un günümüze uyarlanmış yiğit, cesur ve kötü adamlarla mücadele eden bir karakter olarak aktarıldığı görülüyor. Çerçeveleme kuramı medyada daha işlevsel kullanılabildiği için bu ortamda oluşturulan çerçevelerin etkisinin önemli olduğu ifade edilebilir. Hikâye bağlamından kopuk olsa da yeni kuşaklara aktarım dikkate alındığında önemli bir aktarım aracı olarak değerlendirilebilir.

Verilen örneklerde de görüleceği gibi yazarlar, düşüncelerini doğru bir çerçeve içerisine konumlayarak hedef kitleye ulaştırmıştır. Oluşturulan çerçevenin başarısı ise yüz yıllardır yaşayan ve yaşayacak olan metinler ile somutlaştırılmıştır. Sağlam kurgulanan bir çerçeve zamanı aşarak evrenselliğe ulaşacak ve klasikleşecektir. Yukarıda örneklerin alındığı eserler de bu türden eserlerdir. Bu eserlerde verilen mesajlar okuyucunun dünya görüşü, sosyal statüsü, inanç ve değerleri ile örtüşmektedir. Bugün akademik alanda incelenen bu eserlerin içerdiği toplumsal ve kültürel değerlerin doğru aktarılması da eserin günümüzdeki çerçevesinin daha net çizilmesine yardımcı olacaktır. Bu eserlerin günümüzdeki algısının ne yönde olduğu, hangi çerçeveye yerleştirilmeye çalışıldığı da başka bir problemin konusudur. Söz konusu eserler, sosyo-kültürel açıdan, dil ve edebiyat, inanç ve değerler açısından çok kıymetli olsa da sadece akademik bir çerçeve ile ya da belirli sınavların müfredatı içerisinde kalarak ezber ve ödev çerçevesinde sunulmaktadır. Bu durumda teknoloji çağında bu eserlerin çerçeve görünümünün de incelenmesi ve dijital ortamlara doğru aktarılması gerekmektedir. Bunun yanı sıra IP takipleri, alınan konum bilgileri ve daha önce sıkça sorulan soruların da çerçeve oluşturmada önemli olduğu da dikkate değer başka bir konudur. Bu durumda Türkoloji disiplinin teknoloji çağının bu bölümüne de odaklanması, internet ve medya üzerinden alınan bilgilerin daha uygun bir çerçeve ile kullanıcıya sunulması yönünde çalışmalar başlatması da gerekmektedir.

Bu bağlamda değerlendirilmesi gereken başka bir nokta da çerçevelemenin internet ortamındaki yansımalarıdır. Bu durum bir nevi dijital dönüşüm adımı olarak da değerlendirilebilecektir. Geleneksel metinlerdeki çerçeveleme stratejileri, dijital ortamlarda farklı ara yüzlerle yeniden üretilmektedir. Örneğin, sosyal medya platformlarındaki paylaşımlar ya da YouTube videolarında tarihsel Türk metinleri belirli ideolojik, milliyetçi ya da mistik çerçevelerle sunulmaktadır. Hashtag kullanımları, video başlıkları ve görsel anlatımlar bu çerçeveleme stratejilerinin dijital versiyonları olarak nitelendirilebilir. Dijital veya internet ortamlarında çizilmiş veya çizilecek olan çerçeveler söz konusu ortama aktarılırken herhangi bir kontrolden geçmemektedir. Bu süreçteki temel gayenin ilk yararlanıcıya hazır bir hizmet olarak sunulması popülarite kazanması veya hit olarak ilgili sayfanın değer kazanması ve reklam geliri elde etmesi olduğu söylenebilir. Bu esnada kurgulanan çerçevelerin doğru bilgidan uzak olabilmemesinin mümkün olduğu da verilen örneklerde görülmüştür.

Geleneksel metinlerdeki çerçeveleme stratejileri, dijital ortamlarda yeni medya anlatılarına evrilmiştir. YouTube videoları, Instagram hikâyeleri, X gönderileri gibi platformlarda bu metinler ulus bilinci, inanç merkezli ya da nostaljik çerçevelerle sunulmakta, metinler içsel bağlamlarından koparılıp yeni bir anlatıya eklenmektedir. "#BilgeKağan", "#YunusEmreHikmeti", "#Göktürkler" gibi etiketlerle yeni kuşaklara ulaşan bu söylemler, çerçevelemenin dijitalleşmiş formlarıdır. Ayrıca, Khan Academy Türkçe gibi eğitim platformlarında tarihî metinler ders içerikleri içinde didaktik çerçevelerle aktarılmaktadır.

Sonuç

Bu çalışmanın kapsam alanına giren metinlerin genel olarak çerçeveleme kuramının ölçütleri doğrultusunda değerlendirilebileceği, okuyucusuna belirli bir çerçeveler sunabileceği, bu kapsamda değerlendirildiğinde okuyucusunu belirli bir dünya görüşü çerçevesinde öz dili, kültürü ve sosyal yapısıyla buluşturabileceği görülmüştür. Bu bağlamda söz konusu metinlerin günümüzde internet aracılığıyla farklı biçimlerde yeniden çerçevelenerek sunulduğu, tarihsel birer belge olmanın ötesinde, dijital anlatının da parçası hâline geldiği de tespit edilmiştir. Tarihsel metinlerin sadece estetik ya da dilsel değerler taşımadığı; aynı zamanda birey ve toplumu belirli şekillerde anlamlandırmaya yönelik çerçeveleme stratejilerini de içerdiği görülmüştür. Bu metinlerin gerek tarihî gerek edebî bağlamda yeniden derinlemesine okunması, bugün dijital dünyada nasıl

yeniden yorumlandıklarının anlaşılması için de temel oluşturacaktır. Çerçeveleme kuramı, tarihî metinler üzerinde yapılacak edebiyat sosyolojisi, dijital kültür ve dil politikaları gibi interdisipliner analizlerin yapılabilmesine de imkân tanımaktadır.

Teknoloji çağı olarak adlandırılan 21. yüzyılda tarihî metinlerin internet ortamındaki görünümünün nasıl yer aldığının tespitinde çerçeveleme kuramının kullanılması mümkündür. Bu doğrultuda bilgiye hızlı bir biçimde ulaşmak için arama motorları ve yapay zekâ kullanıldığında elde edilen sonuçların birer öz kimlik niteliğinde değerlendirilebileceği ifade edilebilir. Bu platform ve ortamlarda söz konusu kimliğin doğru tanımlanması oldukça önemlidir ve bu aşamada çerçeveleme kuramı tarihsel metinlerin internet ve medyadaki görünümüne uyarlanabilecektir. Çalışmanın bulgu kısmında değerlendirilen örneklerde de görüldüğü gibi yanlış veya birbiri ile çelişen ifadelerin internet ortamında tarihî metinlerin tanımlanmasında kullanıldığı görülmüştür. Bu yanlış, basit bir tanımlama yanlışlığı gibi görülse de yüzyıllara meydan okuyarak günümüze kadar ulaşan eserlerin gelecek nesillere gerçek çerçevesinden uzak aktarılmasına ve hatta kaybolmasına neden olacaktır.

İnternet tabanlı teknolojilerin hızla yayıldığı günümüzde çerçeveleme kuramının Türkçenin tarihî metinleri üzerinde internet ortamında uygulanabilirliği ve katkılarının ilki dijital edebiyat eğitiminde görülebilir. Çerçeveleme kuramı, dijital edebiyat eğitiminde metin çözümleme becerilerinin gelişimini destekler. Öğrencilere tarihî metinlerdeki çerçeve yapısını anlamayı öğretmek, onların hem eleştirel düşünme becerilerini artırır hem de kültürel farkındalıklarını geliştirir (Bayraktaroğlu, 2017, s. 118).

Çerçeveleme kuramı, dijitalleştirilmiş edebî metinlerin nasıl sunulması gerektiğine dair stratejiler geliştirmeye de olanak tanır. Örneğin, bir metnin dijital platformlarda belirli değerler üzerinden çerçevelenerek sunulması, o metnin algısını değiştirip istenilen şeye dönüştürebilir (Yıldırım, 2020, s. 94).

Bunların yanı sıra, sosyal medya platformlarında tarihî metinlerin güncel olaylarla ilişkilendirilerek çerçevelenmesi, bu metinlerin yeniden işlevsel hâle gelmesini sağlar. Yunus Emre'nin sözlerinin barış mesajlarıyla, Orhun Yazıtlarının birlik ve beraberlik mesajlarıyla çerçevelenerek paylaşılması buna örnektir (Özdemir, 2019, s. 62).

Kaşgarlı Mahmud, Ali Şîr Nevaî gibi dil hassasiyetini öne çıkaran yazarların çerçeveleme stratejileri, günümüzde dijital ortamda Türkçenin kullanımı ve yaygınlaştırılması yönünde politika üretimine modeller sunabilir. Buradan elde edilecek yeni modeller eserlerin dijital ortamda daha doğru yer almasını da sağlayabilir.

Çerçeveleme kuramı, sadece edebî eserlerin dijital ortamlarda nasıl sunulduğunu anlamak ve model olmakla kalmaz, aynı zamanda eğitim politikaları, uluslararası dijital kültür ve yapay zekâ eğitimi bağlamında da kritik rol oynayabilir. Bu bağlamda çerçeveleme kuramının eğitim müfredatına entegre edilmesi, öğrencilere sadece bilgi aktarımı değil, aynı zamanda kültürel eleştiri becerileri de kazandırabilecektir. Türkiye'de Türk dili ve edebiyatı ders kitaplarında metinlerin çerçeveleme stratejileriyle analiz edilmesi, edebî eserlerin toplumsal bağlamda daha bilinçli şekilde yorumlanmasına katkı sunabilir.

Doğru kurgulanacak çerçeveler, uluslararası dijital kültürde kültürel temsiliyete de destek verebilir. Hâli hazırda Türk dil ve edebiyatının önemli figürleri, UNESCO ve Avrupa Dijital Kütüphane gibi platformlarda genellikle mistik ya da folklorik çerçeveler içinde tanıtılmaktadır. Bu sunum biçimi, evrensel tanınırlığı artırsa da eserlerin çok katmanlı doğasını sınırlı bir bağlamda temsil eder. Örneğin, *Dede Korkut Hikâyeleri* yalnızca "kahramanlık anlatıları" şeklinde sınıflandırıldığında, içerdikleri toplumsal cinsiyet rolleri, liderlik anlayışları veya ahlakî ikilemler göz ardı edilebilir. Söz konusu eserler için kurgulanacak yeni çerçeveler bu türden eksik kalan veya bilinmeyen tarafları da ortaya çıkarabilir.

Yapay zekâ uygulamaları, çerçeveleme stratejilerini modelleyerek sadece metin anlamlandırmayı değil, kültürel bağlamı da yorumlamayı öğrenebilir. Bu, doğal dil işleme sistemlerinin çok dilli ve çok kültürlü yapıları daha doğru şekilde analiz etmesini sağlar. Örneğin, bir yapay zekâ sistemine Türkçeyle Arapça ve Farsça arasındaki muhakemeye dair bir soru sorulduğunda buradaki analiz sadece dil tercihi olarak kodlanırsa kültürel bağımsızlık vurgusu kaybolabilir. Fakat bu ifade "dil milliyetçiliği" ve "kültürel özgüven" çerçevesiyle etiketlenirse yapay zekâ modeli metne daha bütüncül bir bağlam atfedebilir. Aynı şekilde, *Kutadgu Bilig*'deki "adalet" kavramı sadece yönetim erdemi olarak değil, bireyin toplum içindeki konumunu belirleyen bir ilke olarak da eğitilebilir. Bu tür yapay zekâ modellerinin Türk edebiyatından alınan örneklerle eğitilmesi, hem kültürel temsiliyetin dijital ortamlarda güçlendirilmesini hem de yapay zekâ ürünlerinin kültürel duyarlılığının artırılmasını sağlayacaktır. Bu çalışma kapsamında ele alınan kuramın metinlerin sadece dilsel ve edebî değil, aynı zamanda ideolojik, kültürel ve psikolojik boyutlarını da analiz etmeye imkân tanıdığı ifade edilebilir, bu yönüyle internet üzerinden yapılan eğitimlerde ve dijital medya analizlerinde çok yönlü bir işleve sahip olduğu da ifade edilebilir. Bu çalışmanın kapsam alanına giren eserlerden hareketle tarihî metinlerin internet ortamındaki görünürlüklerinin üzerinde çalışılması ve eserin amacına uygun bir düzende verilmesi gerekmektedir. Bu çalışmanın bu türden yapılacak çalışmalara da yol göstereceği düşünülmektedir.

Etik Komite Onayı: Etik kurul onay belgesi gerektirmemektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Yapay Zekâ Kullanımı: Yazar, çalışmasında ChatGPT-4.0'ın tarihî metinlerin yapay zekâ veri tabanlarındaki görünürlüğünü incelemek amacıyla bir örneklem olarak kullandığını beyan etmiştir.

Ethics Committee Approval: Ethics committee approval is not required.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflicts of interest to declare.

Financial Disclosure: The author declared that this study has received no financial support.

Use of Artificial Intelligence: The author declared that ChatGPT-4.0 was employed as a sample to investigate the visibility of historical texts in artificial intelligence databases.

Kaynaklar

- Aktulum, K. (2007). *Metinlerarası ilişkiler*. Öteki Yayınevi.
- Altınkaynak, E. (2022). Dede Korkut hikâyeleri üzerinde bilgi kirliliği ve tahrifatlara iki örnek. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 1(55), 96–104. <https://doi.org/10.17498/kdeniz.1164235>
- Aşkın Balcı, H. (2009). *Metindilbilime kavramsal açıdan genel bir bakış*. Bizbize Yayınları.
- Arat, R. R. (2006). *Kutadgu Bilig*. Kabalcı Yayınları.
- Bateson, G. (1972). *Steps to an ecology of mind*. The University of Chicago Press.
- Bayraktaroğlu, A. (2017). Çerçeveleme kuramı ve edebiyat eğitimi. *Türk Dili Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 115–120.
- Dankoff, R. (1983). *Yusuf Khass Hajib's Wisdom of Royal Glory (Kutadgu Bilig): A Turco-Islamic mirror for princes*. University of Chicago Press.
- Demir, F., & Koç, H. (2018). Türk edebiyatı öğretiminde eleştirel okuma becerisi: Çerçeveleme yaklaşımıyla ders kitabı incelemesi. *Eğitim Kuram ve Uygulama Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 40–49.
- Ekrem, E. (2023). Nomgon Yazıtı'ndaki Kutlug Kagan'ın kimliği meselesi. *Bilig*, (106), 33–54. <https://doi.org/10.12995/bilig.10602>
- Entman, R. M. (1993). Framing: Toward clarification of a fractured paradigm. *Journal of Communication*, 43(4), 51–58.
- Ergin, M. (2007). *Dede Korkut Kitabı*. Boğaziçi Yayınları.
- Goffman, E. (1974). *Frame analysis: An essay on the organization of experience*. Harvard University Press.
- Günay, D. (2003). *Metin bilgisi*. Multilingual.
- Kaçalin, M. S. (2007). Orhon Yazıtları. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C. 33, ss. 390-393). TDV Yayınları. <https://islamansiklopedisi.org.tr/orhon-yazitlari>
- Kıran, Z., & Kıran, A. (2000). *Yazınsal okuma süreçleri*. Seçkin Yayınevi.
- Koç, İ. (2024). Türkçe metindilbilim bibliyografyası. *Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 9(1), 83–105.
- Köprülü, M. F. (1966). *Yunus Emre ve tasavvuf*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Özarslan, H. (2007). *Çerçeveleme yaklaşımı açısından haber çerçevelerinin izler kitle düşünceleri üzerindeki etkisi* (Tez No: 211419). [Doktora tezi, Selçuk Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Özçelik, S. (2016). *Dede Korkut – Dresden nüshası – metin, dizin*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Özdemir, M. (2019). Sosyal medyada tasavvufî sözlerin çerçeveleme yoluyla anlamlandırılması. *Yeni Medya Çalışmaları Dergisi*, 2(2), 59–65.
- Somuncu, M. (2021). *Süheyl ü Nevbahâr'ın metin dilbilimsel yapısı*. Kriter Yayınları.
- Şenöz Ayata, C. (2009). *Yazın eleştirilerinin metindilbilimsel çözümlemesi: Orhan Pamuk'un Masumiyet Müzesi'ne yönelik bir yazının incelenmesi*. Heyamola Yayınları.
- Tekin, T. (2010). *Orhon Yazıtları*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Uçan Eke, N. (2013). Klâsik Türk edebiyatında metinler arası alanında bibliyografya denemesi ve Hasibe Mazioğlu'nun "Fuzûlî-Hâfız" örneği. *Journal of Turkish Studies*, 8(1), 2651–2670.
- Uzun Subaşı, L. (1995). *Orhun Yazıtlarının metindilbilimsel yapısı*. Simurg Yayınları.
- Uzun Subaşı, L. (2011). Metindilbilim: Temel ilke ve kavramlar. *Dilbilim II* içinde. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Yaylagül, Ö. (2010). *Ebvâbı Şifâ: Metin dilbilimsel bir inceleme*. KÖKSAY.
- Yıldırım, E. (2020). Dijital medyada edebî metin sunumlarında çerçeveleme stratejileri. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (54), 89–97.
- Yusuf Has Hacib. (2006). *Kutadgu Bilig* (R. R. Arat, Çev.). Kabalcı Yayınları.
- İnternet Kaynakları**
- Tatçı, M. (Haz.). (2025). *Yûnus Emre Dîvânı*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü. <https://temucin.wordpress.com/wp-content/uploads/2014/12/yunus-emre-dc3aevc3a2nc4b1.pdf> (Erişim tarihi: 14.06.2025).

Structured Abstract

The digital transformation of knowledge dissemination has revolutionized access to historical and linguistic resources. However, this transformation has also introduced challenges related to the accuracy, depth, and cultural integrity of information presented online. This study proposes the use of framing theory as a methodological approach to analyze and reinterpret historical Turkish texts in digital environments. Focusing on seminal works such as the Orkhon Inscriptions, Kutadgu Bilig, and Dede Korkut Stories, the research explores how digital representations often distort or oversimplify these texts, leading to a loss of meaning and cultural nuance. By applying framing theory, the study aims to reconstruct the digital presence of these texts in a way that preserves their linguistic, ideological, and sociocultural significance, while also offering a model for interdisciplinary analysis in digital humanities, education, and artificial intelligence.

Historical texts in Turkish are not merely linguistic artifacts; they are foundational elements of cultural memory, societal values, and ideological continuity. These texts, which span centuries of intellectual and literary tradition, are increasingly accessed through digital platforms. However, the algorithmic nature of digital media often prioritizes popularity and engagement over scholarly accuracy. This has led to widespread misrepresentation of historical texts, particularly among younger generations who rely on digital sources for academic and cultural knowledge. The study addresses this issue by proposing framing theory as a methodological tool to analyze and reconstruct the digital presentation of historical texts.

Framing theory, introduced by Goffman (1974) and expanded by Entman (1993), examines how individuals and societies interpret information through structured mental schemas. It involves selecting specific aspects of reality and emphasizing them in communication to promote a particular interpretation. In the context of historical texts, framing theory helps identify how digital summaries, search engine results, and AI-generated content shape public understanding. The theory also distinguishes between natural frames—those embedded in the original text—and social frames—those constructed by external agents such as media platforms or algorithms. This distinction is crucial for understanding the discrepancies between scholarly and digital representations.

The study employs a qualitative, interdisciplinary approach, combining textual analysis with media studies and digital humanities. Selected historical texts are analyzed in both their academic and digital forms, including printed editions, scholarly commentaries, Wikipedia entries, and AI-generated responses. The research also considers the influence of user location, IP-based personalization, and cultural context on digital framing. By comparing these representations, the study identifies patterns of distortion and proposes strategies for constructing more accurate and culturally resonant frames.

The analysis reveals significant inconsistencies between academic and digital representations of historical texts. For example, AI-generated responses frequently misattribute authorship, such as incorrectly stating that Yollug Tigin was the son of Bilge Kağan, whereas the original inscriptions clearly identify him as a nephew. Similarly, Dede Korkut Stories are often reduced to simplistic hero narratives, ignoring their complex spiritual, moral, and societal dimensions. These inaccuracies are not merely factual errors; they represent a failure to convey the deeper cultural and ideological frameworks embedded in the texts.

The study also demonstrates how framing theory can be used to reconstruct these texts in digital environments. By identifying key thematic elements—such as justice, wisdom, leadership, and societal roles—framing theory allows for the creation of more accurate and culturally appropriate digital representations. The research emphasizes the importance of aligning digital frames with the original intent and context of the texts, thereby preserving their educational and cultural value.

Framing theory offers a robust framework for understanding how historical texts are perceived and interpreted in contemporary digital contexts. The study discusses how digital media platforms often present these texts through ideologically charged or commercially driven frames, which can distort their original meaning. It also explores the role of user location and cultural background in shaping digital frames, noting that search results may vary based on IP address and regional preferences.

The research suggests integrating framing theory into digital humanities and educational curricula to enhance critical thinking and cultural literacy. It also advocates for training AI systems using culturally sensitive framing strategies to improve their interpretive capabilities. By doing so, educators and technologists can help preserve the integrity of Turkish cultural heritage in the digital age.

Moreover, the study highlights the potential of framing theory to contribute to interdisciplinary research in areas such as media literacy, digital education, and cultural policy. It proposes that framing strategies be incorporated into the design of educational platforms, search engines, and AI models to ensure that historical texts are presented with intellectual depth and cultural authenticity.

This study concludes that framing theory is a viable and effective method for analyzing and presenting historical Turkish texts in digital environments. It underscores the need for interdisciplinary collaboration between linguists, educators, media scholars, and technologists to ensure accurate representation. The research advocates for the development of standardized framing strategies that respect the original context and cultural significance of historical texts.

By applying framing theory, educators and content creators can help preserve the integrity of Turkish cultural heritage in the digital age. The study also opens avenues for further research into the role of framing in digital education, AI training, and cultural policy development. Ultimately, the integration of framing theory into digital platforms can enhance the visibility, accuracy, and educational value of historical texts, ensuring their relevance for future generations.